

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
БОЛГАРСЬКА АКАДЕМІЯ НАУК

Інститут української мови Національної академії наук України
Інститут мовознавства імені О. О. Потебні
Національної академії наук України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Інститут літератури Болгарської академії наук
Інститут болгарської мови імені професора Любомира Андрейчина
Болгарської академії наук
Шуменський університет імені Єпископа
Константина Преславського
Науковий центр православної культури і мистецтв
«Святий Архангел Михаїл» (Шумен)

*Присвячено 300-річчю від дня
народження Григорія Сковороди*

МАТЕРІАЛИ
II Міжнародної славистичної конференції,
присвяченої пам'яті
СВЯТИХ КИРИЛА І МЕФОДІЯ

Київ — Софія — Харків — Шумен
Харківське історико-філологічне товариство

18 травня 2022

Матеріали II Міжнародної славістичної конференції, присвяченої пам'яті святих Кирила і Мефодія / за заг. ред. О. О. Маленко. Харків – Шумен : ХНПУ; ХІФТ, 2022. 375 с.

Рекомендувала до друку вчена рада Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 5 від 24 червня 2022 року)

ISBN 978-966-1630-55-9

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 3281 від 18.09.2008.

Редакційна колегія:

Маленко Олена, докт. філол. наук, проф.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Корнієнко Світлана, канд. філол. наук, доц., докторант; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Нестеренко Наталя, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Полозова Олена, канд. філол. наук, доц.; ХНПУ імені Г. С. Сковороди
Петришина Ольга, канд. філол. наук, доц.; ТНПУ імені Володимира Гнатюка

Рецензенти:

Нелюба Анатолій, докт. філол. наук, проф.; Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Горголюк Ніна, канд. філол. наук, доц., заступник директора з наукової роботи; Інститут української мови НАН України
Кравець Лариса, докт. філол. наук, проф.; Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

У «Матеріалах» уміщено доповіді українських, болгарських, польських, словацьких мовознавців, літературознавців, істориків, педагогів-методистів, магістрів, магістрантів, які взяли участь у II Міжнародній славістичній конференції, присвяченій пам'яті святих Кирила й Мефодія, що відбулася в Харкові 18 травня 2022 року. Питання наукового обговорення висвітлюють основні напрями сучасних досліджень у мовознавстві, літературознавстві, історії, дидактиці.

Для науковців, викладачів, здобувачів вищої освіти всіх рівнів, учителів.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Алчевських, 29, м. Харків, Україна, 61002

© Автори доповідей, 2022

© Дизайн Т. Лисиченко, 2022

Lytvynenko Olha / Литвиненко Ольга

ANGLICISMS IN UKRAINIAN COMMUNICATIVE SPACE 102

Мадей Єлизавета / Мадей Єлизавета

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧИ КАЛАМБУРОВ, ВСТРЕЧАЮЩИХСЯ
В СЛОВАЦКИХ АНЕКДОТАХ, НА РУССКИЙ ЯЗЫК 106

Маленко Олена

РОЗВИТОК ТЕЗИ В. ФОН ГУМБОЛЬДТА «МОВА — ЦЕ ДУХОВНА
ЕНЕРГІЯ НАРОДУ» В ПРАЦЯХ ПРОФЕСОРІВ ХАРКІВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ І ПОЛОВИНИ ХІХ СТ. 111

Петрова Озель Лілія

ВЛАСНІ НАЗВИ В РОМАНІ ВОЛОДИМИРА МАЛИКА «ТАЄМНИЙ
ПОСОЛ»: КУЛЬТУРНО-РЕПРЕЗЕНТАТИВНА ФУНКЦІЯ 118

Pirogowska Ewa / Піроговська Єва

NAZWY WŁASNE I ICH DERYWATY JAKO NARZĘDZIA
ARGUMENTACJI W POLSKIM WSPÓŁCZESNYM DYSKURSI
O TEMATYCE ŻYDOWSKIEJ 126

Плеханова-Пелері Марина

ХАРАКТЕРНІ РИСИ КАЛЧЕВСЬКОЇ ГОВІРКИ
ЧИЙШИЙСЬКОГО ДІАЛЕКТНОГО ТИПУ 131

Полозова Олена, Саламанюк Наталія

ПРОЯВИ ЯКІСНОЇ АСИМЕТРІЇ НА РІВНІ СКЛАДНОСУРЯДНИХ
ЗІСТАВНО-ПРОТИСТАВНИХ РЕЧЕНЬ 136

Сазонова Ярослава

ГРАМАТИЧНА МЕТАФОРА В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
(НА ПРИКЛАДІ ЗАЙМЕННИКА *ВОНО*) 141

Сінна Людмила

ПОЛІАСПЕКТНІСТЬ НАУКОВОГО ОМИСЛЕННЯ
ТЕРМІНА *НАРАТИВ* У ГУМАНІТАРНІЙ ПАРАДИГМІ 145

5. Szilagyı A. Dangerous metaphors: How dehumanizing rhetoric works. Dangerous Speech Project. 2018. Retrieved from <https://dangerousspeech.org/dangerous-metaphors-how-dehumanizing-rhetoric-works/>

Сазонова Ярослава. ГРАМАТИЧЕСКА МЕТАФОРА В УКРАИНСКИЯ ПОЛИТИЧЕСКИ ДИСКУРС (НА ПРИМЕРА НА МЕСТОИ-МЕНИЕТО *ВОНО - ТО*)

**ПОЛІАСПЕКТНІСТЬ НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ
ТЕРМІНА *НАРАТИВ* У ГУМАНІТАРНІЙ ПАРАДИГМІ**

Сінна Людмила

здобувачка ступеня доктора філософії

кафедри українознавства і лінгводидактики,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,

sennaya1985@gmail.com

У сучасному комунікативному просторі термін «нарратив» є частотно вживаним поняттям, але в кожній ситуації використання можемо говорити про його різну смислову інтерпретацію. «Наративний» поворот, розпочавшись у 80-х роках ХХ століття, на сьогодні набирає нових обертів і постає предметом дослідження не лише в галузевих (зокрема, філологічних) парадигмах, а й вибудовує нові зв'язки як міждисциплінарний термін (літературознавство, лінгвістика, психологія, історія, філософія, соціологія, політологія тощо).

Поняття нарративу досліджується в науці поліаспектно: з погляду філософської актуалізації (Ж. Ф. Ліотар, Й. Брокмейер та Р. Харре, Л. М. Газнюк, Н. Ю. Ісак, І. В. Троцук), на підставі лінгвістичної парадигми та наратології (К. Леві-Строс, Р.Барт, Ж.Лакан, М. Фуко, М. М. Бахтін, Ж. Женет, П. Рікер, Ж. Дерріда). Дж. Брунер та Ч. Тейлор залучають цей термін для розуміння психологічного складника людської свідомості, а Ф. Анкерсміт дає обґрунтування нарративного аналізу історії. Провідними дослідниками питання наратології в літературознавстві є Р. Барт, Ж. Женетт,

Я. Лінтвельт, Дж. Прінс, С. Четмен, В. Шмід. Серед вітчизняних учених нарративними проблемами цікавляться Р. Гром'як, Г. Дьяковська, К. Коваленко, М. Ожеван, І. Папуша, М. Ткачук, З. Шелковнікова. Попри значну кількість наукових розвідок щодо нарративу, питання його поняттєвої ідентифікації досі є не вивченим і потребує систематизації наявної інформації.

Уявлення про сутність, структуру та функції нарративу люди мали ще в античні часи. Термін *narratio* позначав до I століття н. е. частину промови оратора, яка слідувала за промовою тезису, пізніше розповідання історій. Перший учений, який розглядав нарративність та опікувався нарративними ідеями, не називаючи їх нарративами, був Аристотель. Він відзначав, що найважливішою характеристикою розповідання є сюжет і що гарна історія має початок, середину та кінець [Аристотель, с. 5].

Поява терміна «нарратив» у філософському дискурсі була спричинена працями з історіографії, де нарратив ідентифікував історичну подію, яка мала місце, але відбулася не в результаті закономірних історичних процесів, а в контексті розповіді про ці процеси, що насамперед пов'язано з інтерпретацією цієї події. У роботі «Нарративна логіка» Ф. Анкерсміт наголошує, що «в історіографії цінність історичної події визначається не стільки фактами, які в ній відкрито, скільки нарративною інтерпретацією цих фактів» [Анкерсміт, с. 13].

Враховуючи полемічний характер студіювання проблеми нарративу, розглянемо декілька визначень цього поняття.

Згідно з дефініцією, поданою в словнику «A Dictionary of Narratology» нарратив — це «репрезентація (як результат і процес, об'єкт і акт, структура чи структурування) однієї чи більше дійсних або вигаданих подій, поданих одним, двома чи кількома (більш чи менш проявленими) нараторами одному, двом чи кільком (більш чи менш проявленим) нараторам» [Prince, p. 56].

Г. Дьяковська подає таке визначення: «нарратив є складним феноменом реальності, що має актуальне сучасне звучання, постає як значущий фактор суспільного життя, що викликає неослабний науковий інтерес і виробляє сенси» [Дьяковська, с. 71].

Згідно з літературознавчим словником-довідником, «нарратив» — це «об'єкт та акт повідомлення про справжні чи фіктив-

ні події, здійснюваний одним (кількома) наратором, адресоване одному (кільком) нараторам» [Гром'як, с. 476]

Філософські погляди Й. Брокмайера, Р. Харре визначають, що наратив є не описом певної реальності, а «інструкцією» щодо визначення й розуміння людей [Брокмейер, Харре, с. 31].

У наративній психотерапії об'єкт нашого дослідження інтерпретують двома способами. Перший (ширше значення) — процес породження історій як оповіді загалом, другий (вужке) — конкретна, чітко окреслена форма повідомлення, що характеризується наявністю конфлікту та його розв'язанням і, відповідно, змінами ситуації або емоційного стану пацієнта наприкінці повідомлення порівняно з початком історії [Мороз].

Наприкінці 60-х рр. ХХ ст. у рамках структурної лінгвістики, семантики та структуралістської поетики формується окрема дисципліна наратологія. Першим цей термін вводить Ц. Тодоров у 1969 році. У широкому розуміння предметом вивчення наратології є природа, форма і функціонування наратива. У вужчому значенні — наратологія фокусує увагу на можливих співвідношеннях між розповіддю і наративним текстом; наратуванням і наративним текстом; розповіддю і наратуванням. Зокрема, вона досліджує проблеми часу, способу й голосу. У теорії наратології актуальним є також дослідження певних наративів за допомогою моделей, розроблених так званою наративістикою. Беззаперечним фактом є те, що об'єктом дослідження в наратології постають наративи.

Усі наратологи погоджуються з тим, що, по-перше, наратив — це репрезентація; а по-друге, що предмет цієї репрезентації демонструє певний ряд властивостей, а саме — часові й причинні. Фотіс Джаннідіс загострює увагу на тому, що одна й та сама історія може бути репрезентована в різний спосіб і зовсім не релевантно, внаслідок неоднорідності репрезентативних можливостей цих засобів (роман, кіно, балет) [Janninis]. Проте впродовж тривалого часу наратологи просто ігнорували цю нерозділеність медій і репрезентацій. Але сьогодні це стає центром дослідницької уваги.

Вплив наративу є величезним. Він може належати персоналізованим та інституційним дискурсам. Завдяки своїм властивостям та функціям він торкається майже всіх сфер життя люди-

ни. Його функція переконання, яка побудована на роз'ясненні інформації через історію або розповідь, суттєво допомагає в політичному та рекламному дискурсах.

Беззаперечно, що наукові тексти, особливо соціально-гуманітарні (історичні, літературознавчі, психологічні, економічні, педагогічні, соціологічні та ін.) наскрізно пронизані наративами. Функції, виконувані наративами в наукових текстах, різноманітні: це впорядкування, пояснення, опис, демонстрація закономірностей буття певних явищ, предметів, об'єктів. Особливе значення саме такого виду дискурсу мають репрезентативна і конституювальна функції наративу.

Головна функція наративу — це репрезентація одиничної події або численних подій. Наратив організовує людський досвід у складений зі знаків текст. Наратив протиставляється уявленню, оскільки об'єктивується мовою. Він є універсальним інструментом як для оповідання, так і сприйняття знань та їх передачі. Наративом може бути як науковий, художній, публіцистичний або інший словесний текст, так і система знань — міфологія, релігійна чи наукова теорія [Вікіпедія].

Переважно наратив відбиває хронологійний порядок того, що відбувалося в дійсності чи уяві — від більш раннього до пізнішого, але окремі частини наративу можуть мати інший порядок. У будь-якому разі наратив подає одні події, факти й уявлення як підстави для інших. Гранднاراتиви визначають зміст менших наративів, а через них — способи організації культури та соціального життя.

Повідомлення наративу здійснюється наратором, при цьому розрізняють експліцитний та імпліцитний типи нараторів. Експліцитний — це особа, що фізично повідомляє наратив, наприклад, читець чи репортер. Такий наратор неминуче накладає на повідомлення відбиток власного досвіду. Імпліцитний наратор не існує буквально, він є відображенням у тексті позиції автора, що повідомляється через персонажів чи звернення самого автора до читачів, слухачів або глядачів. Нарація може виконуватися не одним наратором, а через їх низку: первинного та вторинного нараторів.

Тож поліаспектне дослідження наративу (нاراتивів) є актуальною науковою проблемою, цікавою для багатьох дослідниць-

ких галузей, адже все лінгвокомунікативне буття людини перебігає у відповідних наративах.

Література

1. Анкерсмит Ф. Нарративная логика. Семантический анализ языка историков / Пер с англ. О.Гавришиной, А.Олейникова. Под науч. ред. Л. Б. Макеевой. Москва: Идея Пресс, 2003. 360 с.
2. Аристотель. Поэтика. Риторика URL: <http://tululu.org/read5505015>
3. Брокмейер Й., Харре Р. Нарратив: проблемы и обещания одной альтернативной парадигмы. *Вопросы философии*. 2000. № 3. С. 29–42.
4. Гром'як Р. Літературознавчий словник-довідник. Київ : ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
5. Дьяковська Г.. Наратив як складова дискурсивної реальності. СХІД. 2017. № 5 (151). С. 70–73. URL: <https://cutt.ly/kKRr4Hh>
6. Мороз Р. Наративі у психологічній теорії і практиці. URL: <https://cutt.ly/1KRthPf>
7. Наратив. *Вікіпедія*: веб-сайт. URL:<https://cutt.ly/zKRrYII>
8. Janninis F. Narratology and the Narrative. *What is Narratology: Questions and Answers Regarding the Status of a Theory*. Edited by Tom Kindt and Hans-Harald Muller. Berlin: Walter de Gruyter, 2003. P. 35-54.
9. Prince G. Dictionary of Narratology /Gerald Prince. University of Nebraska Press: Lincoln and London, 2003. 126 p. URL: <https://cutt.ly/9KRrbDp>

Синна Людмила. ПОЛИАСПЕКТИВНОСТ НА НАУЧНОТО МИСЛЕНЕ НА ТЕРМИНА НА НАРАТИВИТЕ В ХУМАНИТАРНАТА ПАРАДИГМА